

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA KOIMETERION W 2018 ROKU

Stowarzyszenie Rewitalizacji Zabytkowych Cmentarzy „Koimeterion” oficjalnie zaistniało 4 stycznia 2018 r., z chwilą wpisu do ewidencji stowarzyszeń zwykłych prowadzonej przez Prezydenta Miasta Poznania, pod nr 119. Siedziba Stowarzyszenia mieści się przy ul. Grottgera 11/5, 60-758 Poznań.

NR NIP 7792479587

NR REGON 369240959

Celem naszego Stowarzyszenia jest rewitalizacja zabytkowych miejsc pamięci, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy, niezależnie od wyznania. Działamy zwłaszcza na rzecz cmentarzy nieczynnych, które są zapomniane i ulegają degradacji. Stanowią one cenne dziedzictwo kulturowe, jak również przyrodnicze naszego kraju. Poprzez rewitalizację cmentarzy rozumiemy renowację wchodzących w ich skład obiektów zabytkowych, ochronę dziedzictwa przyrodniczego, a także ponowne włączenie do egzystowania w przestrzeni społecznej, w tym poprzez turystykę („rewitalizacja społeczna”).

Skąd nazwa?

Koimeterion to grecka nazwa cmentarza, oznaczająca w dosłownym tłumaczeniu "miejsce ochraniające sen" - ta idea jest nam bardzo bliska. Jesteśmy zdania, że cmentarz to przede wszystkim miejsce spoczynku zmarłych, którego nie powinno się zakłócać i dlatego każdy cmentarz powinien bezwarunkowo podlegać ochronie jako całość (zarówno pochówki, groby, nagrobki, elementy architektury, jak i charakterystyczne - "cmentarne" gatunki roślin).

Początkowo w naszym Stowarzyszeniu działało 7 osób, potem dołączyły kolejne 2 osoby. Na chwilę obecną skład naszego Stowarzyszenia wygląda następująco:

Joanna Wałkowska - prezes Stowarzyszenia, archeolog
Karol Kuśnierz - wiceprezes Stowarzyszenia, politolog
Łukasz Hajdrych - przewodniczący Komisji Rewizyjnej, historyk i filolog klasyczny
Marta Machowska - członek Komisji Rewizyjnej, historyk i antropolog kultury
Marta Żołyńska - członek Komisji Rewizyjnej, archeolog i antropolog kultury
Anna Weronika Brzezińska - członek Stowarzyszenia, etnolog, instruktorka rękodzieła artystycznego
Joanna Klisz - członek Stowarzyszenia, historyk i archeolog
Filip Wałdoch - członek Stowarzyszenia, archeolog
Mateusz Raszyński - członek Stowarzyszenia, historyk

Od początku jednym z głównych celów bieżących działań, które sobie wyznaczaliśmy, były prace na rzecz cmentarza ewangelicko-reformowanego w Orzeszkowie (gm. Kwilcz, pow. międzychodzki), co stanowiło kontynuację działalności zapoczątkowanej wcześniej przez niektórych członków naszego Stowarzyszenia. Cmentarz w Orzeszkowie, założony w 1810 roku, wpisany do rejestru zabytków pod nr 2067/A z 27.02.1986, to miejsce spoczynku osób różnej narodowości: Polaków, Niemców, a także pochodzących z Czech, czy Szwajcarii. Jest to przy tym miejsce spoczynku polskich patriotów, walczących z germanizacją ziem polskich w okresie zaboru pruskiego. Na cmentarzu tym znajdują się grobowce stanowiące niezwykle wartościowe przykłady XIX-wiecznej sztuki sepulkralnej, jak grobowiec Bronikowskich z 1863 r., Kurnatowskich z ok. połowy XIX w., czy żeliwny

obelisk Jana Wilhelma Kassysusa (1787-1848). Miejsce to pełni też funkcję lapidarium; znajdują się tam nagrobki przewiezione ze zlikwidowanego w latach 80. XX w. cmentarza przykościelnego w Orzeszkowie, a także z cmentarza ewangelicko-augsburskiego w Czempiniu. Również bardzo cenna jest roślinność cmentarza w Orzeszkowie: starodrzew składający się m.in. z robinii białych, jesionów, lip, klonów, dębów, wiązów; a także rośliny zielne, w tym śnieżyczka przebiśnieg (gatunek chroniony). To miejsce, mimo swego doniosłego znaczenia, przez lata było zapomniane. Sytuacja w ciągu ostatnich kilku lat ulega stopniowej przemianie wskutek działań edukacyjnych i prac porządkowych. Obecnie pilne są prace pielęgnacji zieleni i renowacji nagrobków, które są w bardzo złym stanie. W związku z tym uruchomiliśmy konto, na które można wpłacać środki na rzecz cmentarza (dane do przelewów na końcu sprawozdania).

17 kwietnia 2018 r. miała miejsce dyskusja wokół książki Małgorzaty Fabiszak i Anny Weroniki Brzezińskiej (członkini „Koimeterionu”) pt. „Cmentarz, park podwórko: poznańskie przestrzenie pamięci” w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Wydarzeniem towarzyszącym była prezentacja naszego Stowarzyszenia.

28 kwietnia 2018 r. wspólnie z Parafią Ewangelicko-Reformowaną w Zelowie oraz Kwileckim Centrum Kultury i Edukacji zorganizowaliśmy prace porządkowe na cmentarzu w Orzeszkowie. Były to bieżące prace, polegające na grabieniu, sprzątaniu śmieci, oczyszczaniu nagrobków, przycinaniu trawy i wycięciu części samosiejek. Po zakończeniu prac odbyło się spotkanie w Centrum Kultury i Edukacji w Kwilczu, na którym omówiliśmy dalsze plany związane z działaniami na rzecz cmentarza w Orzeszkowie.

W maju 2018 r. projekt, którego partnerem było nasze Stowarzyszenie, uzyskał dotację z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Beneficjentem dotacji było Kwileckie Centrum Kultury i Edukacji. Wniosek "Cmentarz w Orzeszkowie - świadek historii walk o niepodległość" uzyskał dofinansowanie w wysokości 12.480 zł. W ramach projektu przeprowadzona została profesjonalna dokumentacja cmentarza, wraz z inwentaryzacją nagrobków i roślinności oraz wydana została publikacja dotycząca cmentarza ewangelicko-reformowanego w Orzeszkowie. Książka pod red. Joanny Wałkowskiej i Łukasza Hajdrycha pt. "Cmentarz w Orzeszkowie - świadek historii walk o niepodległość", stanowiąca zbiór artykułów, poświęconych historii Orzeszkowa do 1918 r., osobom pochowanym na cmentarzu w Orzeszkowie, zawierająca również szczegółową inwentaryzację nagrobków oraz inwentaryzację dendroflory i roślin zielnych, występujących na cmentarzu w Orzeszkowie, ukazała się w grudniu 2018 r. Dostępna jest online, a także w bibliotekach publicznych w Poznaniu i w powiecie międzychodzkiem.

22 czerwca 2018 r. w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk miała miejsce sesja studencko-doktorancka, podczas której prezes naszego Stowarzyszenia, Joanna Wałkowska, omawiała postać Jana Wilhelma Kassysusa oraz działalność Stowarzyszenia na rzecz cmentarza w Orzeszkowie.

Zaangażowaliśmy się również w projekt „Nim znikną całkowicie... cmentarze ewangelickie na terenie powiatu poznańskiego”, prowadzony przez prof. Jerzego Kołackiego z Instytutu Historii UAM. W ramach tego projektu przez całe lato jeździliśmy w teren, przeprowadzając podstawową inwentaryzację 95 cmentarzy ewangelickich w powiecie poznańskim, wykonując dokumentację kartograficzną, fotograficzną i opisową, jak również porównując rezultaty naszych kwerend z dokumentacją znajdującą się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu. Rezultatem projektu była wystawa, która swoją prapremierę miała 18 listopada 2018 r. podczas Zaduszek Krajobrazowych, organizowanych wspólnie z Oddziałem Wielkopolskim Stowarzyszenia Polskich Architektów Krajobrazu w Collegium Historicum UAM. Oficjalny wernisaż wystawy miał

natomiast miejsce 13 grudnia 2018 r. w holu Collegium Historicum. Wystawę planujemy udostępniać również innym zainteresowanym instytucjom (planowana jest m.in. prezentacja w Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Poznaniu).

Efektom realizacji projektu będzie również monografia pod red. Jerzego Kołackiego pt. „Nim znikną całkowicie... cmentarze ewangelickie na terenie powiatu poznańskiego” (w druku).

Nasze Stowarzyszenie było także beneficjentem dotacji z Narodowego Centrum Kultury, na realizację projektu pt. „Śladami dziedzictwa protestanckiego w Orzeszkowie”. W ramach tego grantu zorganizowaliśmy jednodniowe wydarzenie w Orzeszkowie. 3 listopada 2018 r. odbyła się gra terenowa, podczas której uczestnicy mieli okazję poznać cmentarz w Orzeszkowie i historię osób związanych z tą miejscowością, jak również odwiedzić kościół ewangelicko-reformowany w Orzeszkowie. Potem miały miejsce warsztaty epigraficzne, a zwieńczeniem imprezy był koncert zespołu „Zelowskie Dzwonki”, działającego przy Parafii Ewangelicko-Reformowanej w Zelowie. Koncert odbył się w kościele w Miłostowie pod Kwilczem. Jako że głównym motywem przewodnim były wydarzenia związane z okresem Wiosny Ludów, członkowie naszego Stowarzyszenia, prowadzący grę i warsztaty, ubrani byli w stroje z epoki, co niewątpliwie stanowiło dodatkową atrakcję. Relację z naszego wydarzenia zamieścił Express Międzychodzki.

17 listopada 2018 r. braliśmy również udział w seminarium „Cmentarze - milczący świadkowie historii”, odbywającym się w Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi, organizowanym przez redaktorów portalu Wiejskie Cmentarze Ewangelickie Województwa Łódzkiego.

18 listopada miały miejsce Zaduszki Krajobrazowe, które organizowaliśmy wspólnie z Wielkopolskim Oddziałem Stowarzyszenia Wielkopolskich Architektów Krajobrazu. W ramach tego wydarzenia odbył się wykład Pani dr Marii Chojnackiej dotyczący miejsca cmentarzy w krajobrazie kulturowym. Następnie goście obejrżeli wystawę, przygotowaną w ramach projektu „Nim znikną całkowicie... cmentarze ewangelickie na terenie powiatu poznańskiego”. Zwieńczeniem wydarzenia był spacer po dawnej wsi Morasko (obecnie leżącej w administracyjnych granicach Poznania), prowadzony przez Panią dr Agnieszkę Wilkaniec i członkinie naszego Stowarzyszenia (Martę Machowską i Joannę Wałkowską), podczas którego m.in. odwiedziliśmy dwa cmentarze ewangelickie, zachowane na obrzeżach tej wsi.

W listopadzie prowadziliśmy także zbiórkę do puszek na rzecz cmentarza w Orzeszkowie. Podczas zbiórki prowadzonej na cmentarzu na Miłostowie w Poznaniu oraz w gminie Kwilcz udało się zebrać kwotę 2 307,64 zł. Szczegóły zbiórki można znaleźć na portalu: <http://zbiorki.gov.pl/>. Zebraną kwotę planujemy przeznaczyć na prace pielęgnacji drzewostanu na cmentarzu w Orzeszkowie (obecnie wniosek o pozwolenie na te prace jest w trakcie rozpatrywania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu).